

## Upravičena zaskrbljenost

Kocka je torej padla. Ruski predsednik Boris Jelcin se je odločil za uporabo sile in vojska ter policija sta v nekaj urah strla upor Hasbulata in Ruckoja ter njunih pristašev. V bojih v moskovski Beli hiši in v njeni neposredni bližini je padlo kakih 200 ljudi, 600 pa jih je bilo ranjenih. Medtem ko pišemo, so v ruski prestolnici še v veljavi izredne razmere, od 11. ure zvečer do 5. ure zjutraj je policijska ura. Uvedena je bila cenzura, nekateri listi pa sploh ne izhajajo več. Poročajo, da se posledice izrednih razmer že čutijo po vsem prostornem ruskem državnem ozemlju, kjer skuša Jelcin utrditi in okrepiti svojo oblast.

Evropske zahodne države in ZDA podpirajo Borisa Jelcina, čigar temeljni program predvideva začetek demokratičnih procesov v smislu političnega pluralizma in tržnega gospodarstva. Hasbulatov in Ruckoj sta bila glasnika starega enostranskega sistema, saj je prvi predsedoval kongresu ljudskih poslancev in vrhovnemu sovjetu, to je dvodomnemu parlamentu, ki je bil izvoljen še za časa komunističnega režima, četudi se je bil povzpel tako visoko na lestvici oblasti prav po Jelcinovi zaslugi.

Potek dogodkov seveda še ni natančno znan, neznana so tudi njihova ozadja. Vsekakor drži, da je bil svet povsem upravičeno zaskrbljen — in je lahko še vedno — kajti ne smemo pozabiti, da ima Rusija velikansko vojaško zmogljivost in da je še vedno vojaška velesila, katere jedrsko orožje lahko uniči človeštvo. Zahod je podprl in podpira Borisa Jelcina tudi in predvsem zato, ker nudi jamstvo, da je in bo to orožje pod nadzorom in da se ne bo prodajalo na »črnem tržišču«.

Toda zadnji dogodki v Moskvi kažejo še na nekaj drugega: demokracija in tržno gospodarstvo se namreč ne moreta uvesti v bivših komunističnih državah z odlokom, »od zgoraj«, nekako mehansko. Takšno mišljenje se je izkazalo za utopično. Motijo se tudi tisti ekonomisti, ki predlagajo, naj se takoj in najprej odpravijo državne metode proiz-

DRAGO LEGIŠA



Pogovor z ekonomistom dr. E. Vršajem

## Posvet o gospodarskem sodelovanju med Vzhodom in Zahodom

Gospodarsko sodelovanje med Vzhodom in Zahodom je bilo v ospredju pomembnega posveta, ki ga je v četrtek, 30. septembra, priredil Goriški inštitut za mednarodno sociologijo v sodelovanju univerz iz Trsta, Vidma, Ljubljane, Maribora in Celovca v dvorani Trgovinske zbornice v Gorici. Šlo je nedvomno za koristno pobudo, ki je potrdila željo deželnih in uglednih gospodarskih predstavnikov iz Slovenije po še nadaljnji krepitvi medsebojnega sodelovanja. Zelo pomembno je bilo predavanje dr. Teodora Černigoja, posebnega svetovalca pri slovenskem Ministrstvu za ekonomske odnose in razvoj, ki je orisal nekaj rezultatov dosedanjega poslovno-tehničnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo in je prikazal še nekatere nove gospodarske možnosti in ugodnosti za italijanske partnerje. Dr. Crespi Reghizzi z univerze v Pavii je prikazal pravno-administrativna vprašanja tujih investicij v vzhodnih državah, Tržačanka dr. Miriam Korsič pa je govorila o lastnih izkušnjah pri leasingu z vzhodnoevropskimi državami. Sledila so še druga zanimiva predavanja, nazadnje pa je predstavil svoj referat znani tržaški ekonomist dr. Egidij Vršaj, katerega smo tudi zaprosili za krajši razgovor.

»Mislim — je dejal — da je posvet uspel. Poslušali smo referate uglednih strokovnjakov, tako o trgovini kot o investicijah ter managementu, sam pa sem predaval o brezposelnosti, ki je sedaj glavni problem tako na Zahodu kot na Vzhodu.«

**Kakšne so po Vašem mnenju perspektive gospodarske kooperacije med našo deželo in Slovenijo in kakšna naj bi bila pri tem vloga Trsta, Gorice in Nove Gorice?**

»To je odvisno od krajevnih faktorjev. Prav na današnjem popoldanskem srečanju so operaterji obrazložili svoje probleme. Trgovina je v marsičem odvisna od zakonodaje — v Sloveniji je izšel nov zakon o zunanji trgovini — in investicij. Le-te pa so povezane zlasti z rizikom. Kot sem sam povedal v svojem referatu, dva britanska inštituta ocenjujeta, da ima vzhodna Evropa riziko v negativnih točkah do 100. Za novo Jugoslavijo npr. znaša riziko prav to najvišjo možno vrednost, prav tako za Ukrajino, za Rusijo 95, za Slovenijo 50, za Madžarsko 40 in najmanj za Češko, 30 točk. Zakonodajo in rizike morajo operaterji najbolj poznati, zato so potrebni stiki z oblastmi.«

**V svojem izčrpnem referatu ste med drugim dejali, da je brezposelnost protiekonomska. Ali bi nam lahko obrazložili to trditev?**

Brezposelnost je povezana zlasti z dvema vzrokoma: s počasno gospodarsko rastjo — recesijo na Zahodu, ali z industrijskim prestrukturiranjem, s tako imenovanimi tehnološkimi presežki, kar se npr. dogaja tudi v Sloveniji in bolj splošno na Vzhodu. Ta dva glavna vzroka je treba premagati in poiskati ustrezne rešitve, kajti nova tehnologija lahko tudi pomaga pri zaposlitvi. Važno je, da je produkcija večja od produktivnosti. To so razne težke tehnične zadeve, zlasti daljno-

ročno pa nova tehnologija pomaga. Vendar so bili na Vzhodu prisotni tudi ideološki vzroki, ljudi so »sproletarizirali«, hoteli so dokazati socialno težnjo držav, zato je prišlo do velikih zadolžitvev in ima srednjeevropska Evropa še danes 147 milijard dolarjev dolga, tretji svet pa 548 milijard. Daljnoročno je celo slabo, če so plače prenizke, ker celotna plačna masa nima zadostne kupne moči, ne kupuje potrošnih dobrin in produkcija pada. Gospodarska rast pa mora napredovati hitreje kot rast produktivnosti, v obratnem primeru gre produktivnost na račun strojev, ne pa dela, zato zaposlitev pade. Evropska skupnost v novi »beli knjigi«, ki bo izšla decembra, predlaga, naj bo stalno prisotna deločena intenzivnost dela. Izogibati



Dr. Egidij Vršaj

se je treba hudim rešitvenim šokom z nekoliko bolj počasnimi in premišljenimi reformami.«

**Vroč tržaška jesen je tu, vse bolj postaja aktualna grožnja o izgubi številnih delovnih mest. Kakšne naj bi bile možne rešitve sedanje krize?**

»Tržaški sindikalni predstavniki so stanje zelo dobro obrazložili, ko so povedali, da ni važna le zaposlitev, temveč rast celotnega mesta. Zato bi moral Trst čimbolje navezovati stike s sosednjimi republikami, s celotnim Podonavjem in Vzhodom. Glede tega menim, da bi se lahko zgledoval tudi po Gorici, ki je bolj odprta, kar potrjuje tudi današnje srečanje.«

(Dar)

## Živahen delovni kongres Ssk



V nedeljo, 3. oktobra, je bil na Pomorski postaji v Trstu pokrajinski kongres Slovenske skupnosti. Na sliki: (foto S. Ferrari) prizor s srečanja. Pred mikrofonom je tajnik Martin Breclj. Več na str. 4

## RADIO TRST A

■ ČETRTEK, 7. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Tisoč let naših prednikov; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 10.00 Poročila; 11.30 Lev Nikolajevič Tolstoj: »Vojna in mir«; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Cecilijanka 1992; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Dopisnice z najbližnjega vzhoda.

■ PETEK, 8. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Dopisnice z najbližnjega vzhoda; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 10.00 Poročila; 11.30 Lev Nikolajevič Tolstoj: »Vojna in mir«; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Cecilijanka 1992; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Otroški kotiček: »Draga babica...«; 14.30 Krajevne stvarnosti: Od Milj do Devina; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Kulturni dogodki.

■ SOBOTA, 9. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Kulturni dogodki; 9.00 Male skrbi — veliko veselje; 10.00 Poročila; 12.00 Krajevne stvarnosti: »Ta rozajanski glas« — oddaja iz Rezije; 12.45 Krajevne stvarnosti: Glasnik Kanalske doline; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Krajevne stvarnosti: Nediški zvon; 15.00 »Ena se tebi je želja spolnila« — romantični sprehodi v neponovljivo obdobje umetnosti; 16.00 Bile so stezice...; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Boris Pahor: »Operacija srca«.

■ NEDELJA, 10. oktobra, ob: 8.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.30 Kmetijski tednik; 9.00 Sv. maša iz župnijske cerkve v Rojanu; 9.45 Pregled slovenskega tiska v Italiji; 10.00 Mladinski oder: »Skrivnost fantomskega vlaka«; 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Srednjeevropski radijski obzornik; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Dante Alighieri: »Božanska komedija: Pekel«; 17.30 Krajevne stvarnosti: Z naših prireditev.

■ PONEDELJEK, 11. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila; 8.10 Iz Četrtekovih srečanj: dr. Branko Agnetto; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Johann Wolfgang Goethe: »Trpljenje mladega Wertherja«; 10.00 Poročila; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Cecilijanka 1992; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Otroški kotiček: »Profesor Ficko in gospod Packo«; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Niti raj niti pek — Amerika.

■ TOREK, 12. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Svojo poslednjo voljo pri zdravi in čisti pameti izrekam; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Johann Wolfgang Goethe: »Trpljenje mladega Wertherja«; 10.00 Poročila; 10.30 Intermezzo; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Cecilijanka 1992; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 16.00 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Dante Alighieri: »Božanska komedija: Pekel«.

■ SREDA, 13. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Srednjeevropski radijski obzornik; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Johann Wolfgang Goethe: »Trpljenje mladega Wertherja«; 10.00 Poročila; 10.30 Intermezzo; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Cecilijanka 1992; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Krajevne stvarnosti: Na gorškem valu; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Krajevne stvarnosti: Na gorškem valu; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Tiho tiho, davno davno.

## DUHOVNI LAGERJI

On je bil kapetan vojske G.S., načelnik Doma JLA v Vipavi, Srb, iz Črne Trave. Imel je ženo M., ki mu je sledila na vseh službenih premikih, Srbkinjo, in dvoje hčerkic J. in J., v letu njihovega odhoda (1969) v Srbijo, se pravi v ožjo domovino, stari 12 in 14 let.

Bil sem tedaj v PDG v Novi Gorici in prav pri enem izmed gostovanj v Vipavi sem spoznal tega vojaka J.J. Bil je velik ljubitelj gledališke umetnosti in folklorne, zato je kar samodejno nastala naveza med človekom iz vojske in umetnikom — postali smo resnični prijatelji. Večkrat sem jih obiskal v Vipavi in tudi kasneje, na njihovem novem domu v Kragujevcu. Nato smo se nekako zgubili in se ne vedoč drug za drugega iskali, dokler se nismo po naključju pred petimi leti spet našli in si prisegli na obnovitev obiskov. Slovenija je za že zdavnaj upokojenega kapetana JLA ostala dežela neizživetih sanj.

V letu '90 je mene in mojo družino obiskala starejša hčerka J., tedaj že mlada gospa: naš dom je bil njen dom.

»Ne vem« pravi, »okolščine so nenaravne, kot disident sem v uredništvu časopisa na prepihu. Res ne vem, kako se bo vse skupaj končalo...«

Potem vojna, morije, pokoli, oni pa v srcu Velike Srbije, v navidezno mirnem in hkrati triumfalističnem Beogradu. Pred nekaj dnevi pismo, ki ga prijateljica in urednica P... izroči neki prijateljici, da ga na poti na »Prix Italia« vtakne v poštni nabiralnik na tržaški železniški postaji. Naj prevedem nekatere podrobnosti iz beogradskega duhovnega lagerja.

»Dragi moji, moja kolegica se je na poti za kratek čas zadržala v Trstu pri naši skupni prijateljici. Zaprošila sem jo, naj bi oddala to pismo, da bi se vam vsaj na ta način oglasila.

Počutimo se dobro, če se temu sploh še lahko pravi "dobro". Najpomembnejše je, da smo vsi zdravi (naj potrkam po lesu). Bog ne daj, da bi v teh časih zboleli, zakaj v državnih lekarnah enostavno ni zdravil; v zasebnih lekarnah jih sicer dobiš, toda ogromno stanejo in plačš jih lahko samo v markah. Tovarne mirujejo.

## Za evropske študije in federalizem

Današnji politični in sploh zgodovinski trenutek zahteva vedno večje povezave in odprtost. To velja za posameznike, velja pa tudi za narode in države. In prav v tem smislu lahko razumemo vsa poveljna prizadevanja za evropsko združevanje, pa tudi za pomen in razvoj svetovnih organizmov, kot zlasti Organizacija združenih narodov. Večkrat smo zlasti na straneh našega lista razmišljali posebej o evropski problematiki, še zlasti v zvezi z manjšinskimi vprašanji nasploh. To pride v poštev tako v ožjem političnem kot tudi v širšem kulturnem in študijskem pomenu. In prav v zvezi s slednjim sedaj nekaj misli.

V Dolini Aosta deluje že nad tri deset let poseben znanstveni univerzitetni zavod za federalistične študije (Collège Universitaire d'Etudes Fédéralistes), ki sicer deluje v okviru Evropskega centra za evropsko formacijo (CIFE) s sedežem v Nici. Naj še poudarimo, da imajo v Aosti posebej v frankofonskih krogih veliko federalistično tradicijo. Znani valdostanski predvojni voditelj (potem žrtev fašizma) Emile Chanoux je v svojem delu »Federalizem in avtonomija« začrtal temeljne smernice te »ideologije«, ki je tudi danes kar se da aktualna, čeprav ne povsod enako pojmovana. Na podlagi teh načel je nastala v prvih povojnih letih znana »Carta di Chivaso« dokument, ki nakazuje osnove političnega delovanja manjšin v severni Italiji oz. alpskem loku in načela avtonomije. Tudi danes posebno stranka Union Valdôtaine goji in nadaljuje to politično tradicijo in daje ideje

federalizma v Italiji in Evropi že v načela svojega statuta.

Inštitut v Aosti je nastal leta 1960 in vsako leto prireja seminarje o problemih federalizma in evropski integraciji za slušatelje-visokošolce in diplomirance iz Italije in ostale Evrope. Ti se zbirajo v kolegiju »F. Chabod« (pomemben politični ideolog iz Aoste iz dobe med obema vojnama), kjer sledijo predavanjem in seminarskim delom sploh. S tem imajo mladi javni in družbeni delavci lepo priložnost, da se na teh tečajih pogledajo v tematiko Evrope, njene ureditve, zgodovine, politike in družbe. Vse to je zlasti v našem času zelo potrebno in zaželeno.

Prav gotovo botruje aostanskim študijem misel sodobnega francoskega politologa Alexandra Marca, ki je skušal izdelati posebno filozofijo v okviru teh evropskih načrtov. Zanj je namreč federalizem ne le politična oblika, na kateri temeljijo odnosi med državami ali sama organizacija države, pač pa je zanj to prava filozofija, je ključ za odpiranje novih pogledov na človeka. Ta se bori za uresničitev nove federalistične družbe in novega globalnega družbenega reda, ki naj spoštuje manjšine in male skupnosti, red, ki naj bo bolj demokratičen in bolj pravičen. Red, ki je sicer političen, ampak tudi in nujno kulturnega, ekonomskega in socialnega značaja.

To je le nekaj potez v delovanju in poslanstvu te evropeistične ustanove, ki bi se je verjetno lahko tudi zamejski Slovenci kdaj poslužili in jo boljše spoznali.

a.b.

Kot je bilo nekoč na Vzhodu, v prodajnih gondolah se ti nasmiha nekaj izdelkov, ali vsi so na redko posejani po policah, da bi trgovina le izgledala nekako "polna". Smo tik pred razdeljevanjem nakaznic za osnovna živila, kot so moka, olje in sladkor, ali kakor se mi tu šalimo s kratico BUŠ (brašno, ulje, sečér), pa za pralni prašek, sol in še kaj, kar mi pa sploh ni znano, ker paketa še nisem prejela. Na tržnicah se košati zelenjava kot v dobrih starih časih, nejevolja pa preki ob "razkošnih" cenah zanjo. Doma zbiramo po malem hrano kot hrčki ali pa verveice. Vendar, komaj zamašiš eno luknjo, že zazija druga. Resnična norost.

Smeh se potrjuje kot odlično zdravilo za katastrofalne okolščine. Izkoristimo vsako priložnost, da razpotegnemo usta v smehljaj, vendar si ne znam razložiti, ali je to resnični smeh ali ironija, pomešana s cinizmom; pomembno je le, da se smejimo in si tako ohranjamo zdravega duha.

...

Tata G. je ostal zvest trnku in je pred nekaj dnevi ujel petkilskega soma, "slatko" smo ga pojedli. Mama M. je spretna kot vedno, priskrbela si je malo brkljarije. Dogovorila se je z nekim bližnjim cvetličarjem, tako da v njegovi prodajalni trgujejo z vsem mogočim, prodajajo celo vrtnice, gladijole...

Morda je vse skupaj zelo surovo, toda dozdeva se mi, da je starejšim ljudem vse to dobro znano. Ker so oni že vse to doživeli, videli, in se zato lažje prilagajajo, a mi mladi živimo v drugačnem filmu. Kako smo še večeraj kupovali svilene preproge pa perzijske in kitajske tapete, potovali po želji, oblačili se po zadnji modi, zafrkavali se na mile viže! Starejši so bili ob takem početju vedno rezervirani. Na žalost se zanje zgodovina v življenju že v drugo ponavlja, zato sprejemajo dogajanje z dozo filozofije, vedo, da je vsakemu pomanjkanju enkrat konec, medtem ko mladi ne vidijo kraja temu zlu.

Sem še dalje v časopisu »P...«, hvala Bogu, da časopis redno izhaja. V začetku leta sem prešla na kulturno uredništvo. Kar prija mi atmosfera okrog te rubrike, delo mi je všeč, ker je raznovrstno, družčina je dobra, srečujem se z zanimivimi ljudmi, pišem o zanimivih dogodkih. Če bom le mogla, se bom ponovno oglasila. Če bom le "prišla" do telefona, vas pokličem.

Vsaka razlaga bi bila odvečna. V duhovnem gulagu je še nekaj kisika, ki ga črpajo iz prisiljenega smeha.

Pripis: zaradi morebitne ogroženosti oseb, sem izpustil njihove osebne podatke.

Aleksij Pregarc

Pogovor o zadnji knjigi Vinka Beličiča

# Jubilej po Letu odmrznitve

S prof. Vinkom Beličičem smo se ob njegovi 80-letnici dogovorili za intervju, na kar je avtor sicer takoj pristal, prosil pa je za »premirje«, saj je imel v času okrog svojega jubileja le malo prostih trenutkov. V Sloveniji so pesnika Beličiča šele odkrivali, saj je dolgo veljal za »prepovedanega« avtorja, zato so ga sedaj kar obsipavali s prošnjami za pogovor, počastili pa so ga tudi z slovesnostmi ob njegovem jubileju. Zmenili smo se torej, da naš pogovor preložimo na jesenski čas.

Pred dnevi smo se s prof. Beličičem srečali v Narodni in študijski knjižnici, kamor redno zahaja in pozorno prebira vse, kar je v zvezi z aktualnim dogajanjem tako na kulturnem kot drugih področjih. Teme razgovora bi bile lahko neštete, saj si je avtor v svojem življenju nabral toliko izkušenj in je v svojih pesniških zbirkah in prozinskih tekstih izpovedal veliko lepih misli. Odločili pa smo se, da vse zanimanje osredotočimo na Beličičevo zadnjo knjigo *Leto odmrznitve*, ki je izšla lani pri Goriški Mohorjevi družbi, zbornik avtorjevih čustev in razmišljanj o toliko časa pričakovani demokratizaciji v Sloveniji.

**Začnimo z Vašim zadnjim delom — »Leto odmrznitve« — s katerim ste pozdravili prihod demokracije v Slovenijo. Je bila ta knjiga za Vas neke vrste »katarza«?**

Prav, Helena, pa o »Letu odmrznitve« v tem mojem zadnjem »jubilejnem« intervjuju! V minulih dveh mesecih avgustu in septembru sem bral in slišal o sebi veliko lepega. In tudi sam sem se odprl ob raznih priložnostih s pisanjem in z živo besedo. »Leto odmrznitve« pa je ostajalo pri tem bolj ob robu. Doživelo je sicer pet ocen oziroma poročil. Užaljen bi smel biti ob tistem, kar so 18. marca objavili Književni listi Dela izpod peresa Mateja Bogataja, ko ne bi imel pred očmi, da ta mladi kritik zna le tisto, kar in kakor so ga naučili, ne pa tega, kar je doživel, preстал in spoznal moj rod. Že France Pibernik je to mojo knjigo razumel in sprejel kot katarzo, očiščenje in pomlajenje. Jaz bi dodal, da mi pomeni odrešenje, olajšanje, hvalnico Bogu. Kdo bi iz rodu, ki se je 1945 umaknil iz Slovenije in si izbral svobodo po svojem pojmovanju in čutenju, ne zavriskal, ko je po 45 letih Slovenija zadihala v taisti svobodi?

**To delo ni dnevnik in ni roman, pač pa je osebno literarno pričevanje o dogodkih v za naš narod odločilnem zgodovinskem trenutku. V čem je za književnika problem, da opiše realne dogodke, vendar pri tem ohrani umetniško, literarno dimenzijo?**

Vsa dolga desetletja sem od blizu spremljal življenje v Sloveniji, zavoljo svojega poklica zlasti literarno in vobče kulturno. Moje bivanje zunaj matične domovine pa je določilo njen totalitarni režim. Pisal sem dnevnik. In kot nekaj enosmeren »zvezni oficir« sem s svoje vetrovne postojanke poročal prijateljem širom po svetu o dogajanju v naši Prvi domovini.

Ko je leto 1990 prineslo odjugo in se je začelo prebujati obetavno novo življenje, je prišla moja srečna ura: in nastal je prozni tekst na 93 straneh. Tudi sam ne vem, kako bi ga literarna teorija označila. Vendar nisem mo-



gel pisati drugače. Golim dogodkom bi ustrezal dnevnik, a so me preveč raznemali, ker sem v bistvu pesnik in je bilo srce do dna izmučeno od domotožja. Svetloba je bolj in bolj rasla pred mano in me nazadnje vsega obli-la. Mislim, da ocenjevalec Bogataj ni bil samo zbadljiv, ko se je ob knjigi spraševal, »ali gre za estetizacijo politike ali za politizacijo estetike«.

**Nekje ste zapisali, da niste daleč od Prve domovine in da Vas Druga ni do kraja sprejela. So bili Vaši občutki takšni tudi potem, ko ste se po tolikih letih lahko spet vrnili v svoj domači kraj?**

Bilo je zanimivo naključje, da se mi je Slovenija politično odprla skoraj istočasno, ko sem v Italiji dosegel državljanstvo. Ne bom pozabil, kako sem v parkcu pred opensko osnovno šolo 1991 srečen ogledoval temnordeči potni list. Čutil sem se na konju. Končno lahko grem, kamor sem skoraj pol stoletja hodil samo v mislih, željah, sanjah. Po nobeni sem hkrati imel dve domovini! Takih primerov ni veliko. — Kakšni pa so bili moji občutki po prvem obisku domačega kraja — in so tudi danes po vsaki vrnitvi iz Bele krajine — sem povedal v Epilogu. Moje srce je tam, moja pamet tukaj. Takšna je moja usoda.

**V vsem Vašem literarnem opusu je vedno prisotno domotožje. Je ta občutek po Vašem lahko res**

**gonilna sila ustvarjalca ali pa je to prej mora, ki pesnika tlači in mu ne dovoli, da bi zaživel in se razvil v drugačnih razsežnostih, ki bi mu bile dane, če bi bil doma?**

Domotožje sem prvič grenko občutil, ko sem odšel štirinajstleten z doma v novomeško gimnazijo. V dijaških letih sem iz poletne počitniške samote v Rodinah koprnel po Novem mestu. Od tedaj me je brez prestanka spremljalo hrepenenje po krajih nepozabnih spominov. Bilo mi je — in mi je še zmeraj — vir sladke bolečine. Sprejemam ga kot božji dar, saj je pogojevalo mojo liriko v verzih in v prozi. Omejevalo me je na svet umetnosti; za kakšne »drugačne razsežnosti« nisem imel ne ambicije ne moči. Lahko gledam nazaj kot na dolg, bojov in zmag poln, torej krasen dan. Mnogi so mi letos ob čestitkah priznavali pokončnost, gotovo tudi z mislijo na »Leto odmrznitve«. Ne prevzemam se; ni bilo zmeraj lahko hoditi pokonci. Če sem zmogel, gre hvala Bogu in pokojnikom, ki so molili zame.

**Prav v Vaši zadnji knjigi beremo: »novela, roman, povest — to je več kot pesem«. In vendar ste se v svoji umetnosti odločali pretežno za poezijo... Katero delo, ki ste ga doslej izdali, Vam osebno največ pomeni, in kaj bi hoteli še napisati?**

Najbrž velja za vsakega avtorja, da mu je najbolj pri srcu zadnja knjiga.

Za »Leto odmrznitve« to povsem drži: saj se mi je rodila kot himna zmago-slavja. In veliko je bilo treba zanj pretrpeti, že kar brez upanja čakati nanj. Pisal sem jo vzporedno z dogodki. Občutek imam, da ji bo z odmikanjem 1990. leta rasla tudi zgodovinska zanimivost.

Če pa bi hotel govoriti samo kot umetnik — in kot literarni kritik samega sebe — bi na prvo mesto postavil prozno knjigo izpred dobrih trideset let »Nova pesem«. Bil sem tedaj na vrhuncu moči, delavnosti in hkrati domotožja, poleg tega pa so okoli mene čilo rasli štirje fantiči ob skrbni materi. Odkar hodim po visoki ravnici in ne vidim nikjer več nobene vzpetine, ki bi me vlekla, se mi misel pogosto vrača v Belo krajino. Nedavna dva dneva 10. in 11. september v Črnomlju, na Otovcu in v Rodinah mi sijeta v spomin ko odprto nebo: zavoljo srečanj z ljudmi, zavoljo domače predjesenske pokrajine. Če bi to popisal in objavil, ali ne bi kdo pripomnil: »Napisal je poročilo zase?« Da, komu bi takšna kronika kaj pomenila — razen soudeležencem? Naj torej ostane napisana — za kdaj kasneje. Nedvomno jo bom po današnji nedelji 3. oktobra 1993 še večkrat vzel v roke, in vsakič ji bo v korist.

Pogovor je zapisala  
Helena Jovanovič

\* \* \*

V petek, 8. oktobra, tudi na naših šolah vseh stopenj ne bo pouka. Sindikat slovenske šole se je namreč odločil, da se pridruži vsedržavnemu protestu šolnikov proti novemu finančnemu zakonu, ki nalaga težka bremena tudi tistim, ki delujejo na področju vzgoje in izobraževanja.

## Tržaški oktet bo poletel v Argentino



Člani Tržaškega okteta bodo s svojo umetniško vodjo Aleksandro Pertot v soboto, 9. oktobra, z letališča v Ronkah poleteli v Buenos Aires, kjer bodo imeli vrsto pevskih nastopov po raznih slovenskih društvih in domovih med našimi izseljenci. Obiskali bodo tudi Mendoza in Bariloche. Oktet je v Argentino povabila tamkajšnja organizacija Zedinjena Slovenija po posredovanju prof. Zore Tavčar. Spored, ki ga bodo predstavili tržaški pevci, obsega predvsem domoljubne in narodne pesmi, precej je primorskih, nekaj pa tudi skladb iz mednarodnega repertoarja. Na sliki: Tržaški oktet med enim svojim zadnjih nastopov v Saurisu.

## Poročilo pokrajinskega tajnika Slovenske skupnosti Martina Breclja

# Slovenci živimo v Italiji že dolgo

Dano nam je živeti v času velikih in hitrih sprememb, na eni izmed brzc, kakršne občasno pozna reka zgodovine, a dana nam je tudi nelahka naloga, da se v tem pospešenem in večkrat nepredvidljivem toku znajdemo, da skušamo uspešno odgovoriti na njegove izzive, da kolikor mogoče izkoristimo pospeške in se ogremo čerem.

Zrušenje Berlinskega zidu je bistveno spremenilo svetovno in še posebej evropsko politično prizorišče. Novi demokratizacijski procesi so preplavili politični Vzhod, razgalili lažne resnice, a tudi iluzije, obudili stare upe, a tudi strasti. Njihov val pa je vzvratno segel tudi na politični Zahod, sprostil nove sile in odplaknil nabrano umazanijo. Svet postaja ne samo tehnološko in gospodarsko, ampak tudi politično bolj enoten, vsaj na relaciji Vzhod-Zahod, velike razlike pa ostajajo in se celo poglobljajo na relaciji Sever-Jug. Kar se nas pobliže tiče, je to čas, v katerem je prišlo do demokratizacije in osamosvojitve Slovenije, a tudi do izbruha prve vojne na evropskih tleh po skoraj polstoletnem mirovanju orožja. Velikim spremembam smo nenazadnje priča tudi v Italiji, takšnim, da jih marsikdo označuje kot za revolucionarne.

Spričo vsega tega spreminjanja je vsaj na prvi pogled presenetljivo, kako ostaja blokiran položaj naše narodnostne skupnosti. Nerešeni ostajajo skorajda vsi naši temeljni vozi, v marsikaterem pogledu pa se je naš položaj v tem času celo poslabšal.

Slovenci živimo v Italiji že dolgo. Nekateri — Beneški Slovenci — vse od danega leta 1866, ostali pa — s krajšim presledkom za Tržačane takoj po drugi svetovni vojni — od leta 1918, kar tudi ni tako malo, saj gre za natanko tričetrt stoletja. Vsemu temu času navkljub pa še vedno nimamo urejenega niti osnovnega pravnega statusa; nivo dejanske zaščite je bistveno drugačen in torej diskriminatorski glede na to, ali živimo v tržaški, goriški ali videmski pokrajini, znotraj posameznih pokrajin pa tudi glede na to, ali živimo v mestih ali na podeželju; naše osrednje kulturne ustanove se spopadajo s kroničnimi finančnimi stiskami, še vedno čakamo televizijske sporede v slovenščini, kakršne je zagotovil zakon izpred 18 let itd. Posebno na Tržaškem smo priča stalnemu napadanju na še tistih nekaj pravic, ki smo si jih izborili zlasti v prvih letih po drugi svetovni vojni in potem v času leve sredine. Pomislimo le na gornje proti dvojezičnim osebnim iz-

## Živahen delovni kongres

*Kot predvideno, tržaški pokrajinski kongres Slovenske skupnosti, ki je bil v nedeljo, 3. t. m., na Pomorski postaji, ni izčrpal vseh točk na dnevnem redu, saj je bil večji del razprave posvečen predvsem vprašanju kako na skorajšnje volitve — samostojno ali pa v povezavi z demokratičnimi silami, ki so slovenski manjšini naklonjene. Kongres se bo torej nadaljeval po volilni preizkušnji 21. novembra za občine Trst, Milje in Devin-Nabrežina ter nekatere rajonske sote. Novi organi stranke bodo izvoljeni decembra.*

Na pomorski postaji je bilo danih več konkretnih predlogov ter konstruktivnih pripomb o nadaljnjem delovanju stranke. Bistvo vsega, kar je bilo slišati na tem zasedanju, je naslednje: povsod, kjer je mogoče kljub novi volilni zakonodaji in popolnoma spremenjenim razmeram nastopiti samostojno, se bo stranka Slovenske skupnosti odločila za to pot, kjer pa bi takšen nastop bil vnaprej obsojen na neuspeh, bo treba ravnati drugače in predvsem pomisliti na volilne povezave. To stališče je potrdila tudi resolucija, ki jo je na kongresu predstavil dr. Peter Močnik in ki so jo soglasno sprejeli vsi udeleženci srečanja.

Po izčrpnem poročilu pokrajinskega tajnika Ssk Martina Breclja je v razpravo poseglo veliko članov stranke. Seveda niso govorili le o usodi stranke, čeprav so vsi poudarili nujnost, da Slovenci še dalje nastopamo kot samostojen politični subjekt, veliko časa pa so posvetili tudi razpravi o stanju naše manjšine nasploh, ki se iz dneva v dan slabša, saj nam dejansko zmanjkuje tal pod nogami, krčijo nam finančne prispevke, ustrahujejo z raznimi drugimi posegi, odrekujejo nam že priznane pravice in še bi lahko naštevali in ponavljali že večkrat izrečene pritožbe, ki pa so doslej na italijanski strani naletele na gluha ali pa vsaj naglušna ušesa. Marsikdo je poudaril, da moramo del krivde za to, kar sedaj doživljamo, pripisati tudi samim sebi, saj celo v najbolj kočljivih trenutkih nismo znali najti skupnega jezika. To se dogaja tudi sedaj. Le eden od primerov je, da še ni bil predstavljen osnutek zakonskega predloga za zaščito naše manjšine, ki so jo na pobudo Ssk pomagali izdelati slovenski predstavniki vseh strank.

Na kongresu so spregovorili tudi sekijski tajniki Slovenske skupnosti, od Milj, kjer je bila v občinskem svetu prisotnost naše manjšine do sedaj neznatna, do Devina-Nabrežine, kjer grozi zmaga protislovenskih nacionalističnih sil.

Pokrajinski kongres Slovenske skupnosti je pozdravilo veliko uglednih gostov, predstavnikov italijanskih strank. V imenu Sveta slovenskih organizacij je spregovorila Marija Ferletič, SKGZ pa je zastopal Suadam Kapič. Iz Slovenije sta prišla Jože Smole in Ivo Hvalica. Svoj pozdrav sta udeležencem prinesla deželni tajnik Ssk Ivo Jevnikar in goriški pokrajinski tajnik Hadrijan Corsi.

Naš cilj je, da ohranjamo slovensko manjšino na tem prostoru, je bilo še rečeno na kongresu, zato je bistveno, da izvolimo naše ljudi v upravna telesa, to pa bo mogoče le, če bomo enotni. V teh dveh pičlih mesecih, ki nas še ločujejo od volitev, si bo treba predvsem prizadevati in najti pot do volivcev, posebno še, ker bodo nekatera sredstva javnega obveščanja dopovedovala ljudem, da je vključevanje v italijanske stranke koristnejše.

kaznicam in drugim oblikam dvojezičnosti v občinah Devin-Nabrežina, Zgonik, Repentabor in Dolina, na prepoved rabe slovenščine v odnosih s tržaško občinsko upravo, na nedavno odstranitev redkih dvojezičnih tabel in na poskus odprave slovenščine v krajevnih sosvetih tržaške občine, na neizvajanje deželnega zakona 16 iz leta 1992 o izrednih ukrepih v prid družbeno-gospodarskega razvoja kraškega okolja, ki ga je prizadela gradnja sinhrotrona, itd.

Vsemu temu se je v zadnjem času pridružila nova volilna zakonodaja, ki uvaja večinski volilni sistem namesto dosedanjega proporcionalnega ali pa vsaj postavlja razne pragove za izvolitev kandidatov, kar vsej slovenski manjšini bistveno otežkoča ali celo onemogoča izvolitev svojih neposrednih

predstavnikov, tudi spričo dejstva, da (z razliko od ostalih dveh priznanih manjšin v Italiji, nemške na Južnem Tirolskem in francoske v Dolini Aosti) nismo koncentrirano naseljeni na teritoriju. To je prišlo dramatično do izraza 6. junija letos na volitvah za obnovitev deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine. Na njih se je radikalno zmanjšalo število slovenskih izvoljenih kandidatov in naša stranka prvič ni uspela izvoliti svojega predstavnika, pa čeprav je povečala število svojih glasov. Isto se je zgodilo na volitvah za obnovitev tržaškega in goriškega pokrajinskega sveta 6. in 20. junija letos, podobni problemi pa se bodo za slovensko manjšino postavljali tudi na parlamentarnih volitvah. Naš položaj se torej slabša, ob tem pa se tudi manjša na-

ša možnost demokratičnega dialoga v inštitucijah.

Zbrali smo se na tem kongresu še pod šokom junijskih volitev in nekoliko predčasno glede na dvoletni mandat naših pokrajinskih strankinih organov predvsem zato, ker trkajo na duri nove volilne preizkušnje. Kako naj se z njimi spopademo, kako naj se na njih predstavimo? Seveda pa je jasno, da ne gre samo za vprašanje volilnega nastopanja, ampak širše za cilje in oblike našega političnega delovanja v novih zgodovinskih razmerah. Kakšna naj bo sploh slovenska politika za nove čase?

V iskanju odgovorov naj najprej omenim podatek, ki zna biti dokaj pomenljiv. Nanašam se na dejstvo, da so vse politične komponente naše manjšine pred kratkim izdelale skupen zakonski predlog za globalno zaščito Slovencev v Italiji. Prvič se je zgodilo, da smo Slovenci v Italiji napisali takšen skupen zakonski predlog za ureditev naših temeljnih problemov. Dovolil bi se neskromno spomniti, da je pobudo za to dala prav Ssk pred lanskimi parlamentarnimi volitvami, ko je sicer brezuspešno predlagala tudi volilni dogovor. Da oblikovanje skupnega dokumenta ni bilo preprosto, dokazuje že čas, ki je odletel minil, pa tudi zamude, ki se nabirajo pred njegovo predložitvijo v parlamentu. Mi smo mnenja, da je vsako nadaljnje zavlčevanje nedopustno, seveda pa bo treba ob predložitvi in po njej poskrbeti, da predlog ne bi ostal mrtva točka. V tem smislu bi moralo nekaj prispevati že to, da gre, kot pravimo, za dokaj uravnovešeno besedilo. Seveda pa bo veliko odvisno, če in kako bomo znali politično nastopati na različnih ravneh. Trenutek bi znal biti ugoden zaradi posebnih razmer, ki danes vladajo zlasti na mednarodni in vsedrjavni ravni, delno pa tudi na krajevni ravni. Naj jih na kratko pregledamo.

(dalje)

\* \* \*

## Upravičena zaskrbljenost



**vodnje. Pozablja, da ljudje v teh državah živijo v veliki revščini, če ne že v lakoti. Država se kratkomalo ne more čez noč umakniti in prenehati z dobavljanjem hrane ljudstvu. Nekje smo pred kratkim brali, da bi morala ruska država najprej zagotoviti spoštovanje zakona, zagotoviti državljanom natančne svoboščine, ne pa kaotičnih. Rusija bi morala torej postati najprej pravna država in šele nato postopno prehajati na tržno gospodarstvo.**

Zadnji dogodki v Moskvi vsekar dokazujejo, da je zaskrbljenost domala vsega sveta povsem upravičena.

Po pogovoru s tržaškim prefektom

## Kdaj bo pouk v šoli v Šempolaju

Popravila trenutno zaprtih šolskih stavb v devinsko-nabrežinski občini bodo opravili v najkrajšem možnem času, skušali bodo tudi ublažiti nevšečnosti, ki jih imajo v tem času otroci in njihove družine. Za ukrepi v zvezi s šolskimi stavbami pa se nikakor ne skriva kaka želja po »racionalizaciji«, torej po krčenju šolskega omrežja v občini Devin-Nabrežina, za kar uprava sploh nima pristojnosti. To sta konec prejšnjega tedna zagotovila delegaciji staršev otrok celodnevne osnovne šole v Šempolaju izredna komisarka na devinsko-nabrežinski občini dr. Nerijeva in tržaški prefekt, vladni komisar dr. Cannarozzo.

Starši, ki sta jih spremljali tajnica Sindikata slovenske šole prof.

Živka Marc in bivša občinska odbornica za šolstvo prof. Vera Tuta Ban, so namreč zaprosili za razgovor s prefektom, da bi mu obrazložili svoje nezadovoljstvo in bojzani glede prihodnosti šol. Prefekt je povabil na razgovor tudi dr. Nerijevo, pri njem pa so sodelovali še predstavniki Slovenske skupnosti, ki so imeli tik pred tem srečanje s prefektom o nekaterih perečih vprašanih na Tržaškem, in tako tudi o šolski problematiki v Devinu-Nabrežini.

Starši so sicer ponovili mnenje, da šolske stavbe niso v tako neprimernem in nevarnem stanju, da bi jih bilo treba prav v začetku šolskega leta za daljši čas zapreti, vendar so vzeli na znanje pojasnila in zlasti izrazili zadovoljstvo nad jasno besedo o domnevni racionalizaciji.

### NEIZPOLNJENA OBLJUBA

Na prej omenjenem srečanju med vladnim komisarjem, prefektom Cannarozzom in Slovensko skupnostjo so sodelovali tržaški pokrajinski tajnik Martin Breclj, podtajnik Peter Močnik in deželni tajnik Ivo Jevnikar. Slednji je prosil komisarja, naj spomni zunanjega ministra Andreatto in druge predstavnike osrednjih oblasti na neizpolnjeno obljubo, da bo minister še pred 22. septembrom, ko je v Rimu zasedala slovensko-italijanska komisija za gospodarstvo, sprejel zastopstvo slovenske manjšine. Srečanje bi bilo posebno pomembno zdaj, ko se sliši, da vlada ponovno preučuje stari Maccanicov osnutek o zaščiti Slovencev, da bi ga ponovno predložila, morda v spremenjeni obliki. Slovenska skupnost meni, da je prav v tem trenutku potreben odkrit dialog v iskanju pravičnih rešitev.

### VOLITVE V TRSTU

Pokrajinski tajnik Breclj je spregovoril o volilnih reformah in bližnjih tržaških volitvah. Glede tega je prefekt ponovno potrdil, da se bodo rajonske volitve v tržaški občini držale volilnih pravil, ki veljajo za občino Trst, kar pomeni neposredno izvolitev predsednikov z možnostjo balotaže in večinsko nagrado. Število krajevnih sosvetov je bilo že skraćeno.

Breclj je nadalje opozoril na nezadovoljstvo med domačini v vaseh ob meji, ker se zdi, da vojaške obhodnice opravljajo bolj službo prometne policije, in to z brzostrelkami, pripravljenimi na strel, kot pa nadzorstvo nad zeleno mejo.

## »Korenine slovenske lipe« kot uresničitev enotnega slovenskega kulturnega prostora

»Korenine slovenske lipe« je naslov niza oddaj, ki so jih uredniki slovenskih programov Televizije Koper pripravili julija in avgusta letos in so prvenstveno namenjene povezovanju zamejskih Slovencev v Italiji z matico. Pobudo so v petek, 1. oktobra, predstavili v restavraciji Furlan na Repentabru. Prva oddaja iz tega niza bo na sporedu v soboto, 9. oktobra, ob 18. uri, posvečena pa bo pesmicam in pravljam iz Benečije, Trsta in Režije.

Predstavitve na Repentabru je bila temeljita in izčrpna, saj so hoteli uredniki sporedov kar najbolj natančno prikazati, kako so si te oddaje zamislili in kakšno delo so opravili. Ciklus »Korenine slovenske lipe« obsega 24 oddaj, razdeljenih v štiri tematske sklope, je povedala odgovorna urednica Slovenskega programa TV Koper-Capodistria Barbara Žigante. Oddaje so nastale kot plod strokovnega sodelovanja osrednjih slovenskih in zamejskih poznavalcev posameznih področij, k njihovem nastajanju pa je bila pritegnjena dolga vrsta Slovencev od Režije do Trsta. »Te oddaje«, je med drugim dejala odgovorna urednica, »danes do neke mere nadomeščajo tisti slovenski program za našo manjšino v Italiji, za katerega se, zaenkrat še vedno nauspešno, borijo naši rojaki v okviru RAI. Pa tudi pozneje bodo ostale in ohranile svojo pomembno vlogo povezovanja naše manjšine v Italiji z matico znotraj državnih meja.« Tudi ta niz oddaj naj bi bil torej korak bližje k uresnitvi enotnega slovenskega kulturnega prostora.

Tem uvodnim besedam je sledil ogled povzetka vseh štirih sklopov oddaj »Korenine slovenske lipe«. Prvi sklop je pripravil Bogdana Herman z

naslovom »Pesnice in pravlje iz Benečije, Trsta, Režije«. »Pretakanja« bo naslov drugega sklopa, ki ga je o življenju med Bardoni in Trstom pripravil etnolog dr. Janez Bogataj. Na »Romanja« od Sv. Višarj do Barbane nas bo popeljal izvedenec dr. Drago Klemenčič, zadnji sklop pa bo posvečen umetnosti. Oddaje je pripravil dr. Nace Šumi in jih bodo na televiziji predvajali pod skupnim naslovom »Spoznanja«. Na predstavitvi so vsi štirje avtorji uvodoma povedali tudi nekaj besed o svojem delu.

Veselo Vzdušje je v dvorano prinesel TWC dnevnik, saj so na predstavitvi prikazali tudi nekaj najuspešnejših utrinkov te satirične oddaje, ki jo pripravljajo in izvajajo naši slovenski zamejski kabaretisti. Oddaja je bila doslej na sporedu v sobotah, s to jesenjo pa se bo nekoliko spremenila in postala še zahtevnejša (beri: zabavnejša). Po novem se bo imenovala TV POPER.

Za zaključek je spregovoril še glavni urednik televizijskih programov RTV Slovenija Janez Lomberger. Izrekel je zahvalo in priznanje vsem, ki so prispevali k realizaciji tako zahtevnega projekta, kot je ciklus »Korenine slovenske lipe«, predvsem pa je opozoril na hude polemike, ki so se razvnele ob zamisli o uvedbi dveh dodatnih tedenskih ur slovenskega programa. Problem, je dejal, se je v javnosti do kraja spolitiziral in dosegel vrhunec v slovenskem parlamentu, ker naj bi s tema dvema urama ogrozili program za italijansko manjšino v okviru iste televizije. Dejaj je še, da je ta novi sklop oddaj gotovo eden najpomembnejših, ki je letos nastal v okviru slovenske televizije, predvajala pa jih bo tudi TV Slovenija. (hj)

## Zaskrbljenost Slovenske skupnosti

Deželno tajništvo Slovenske skupnosti je vzelo z zaskrbljenostjo na znanje glasove o napovedanem varčevanju in klestenju produkcijskih stroškov in osebja v okviru javne radiotelevizijske službe RAI, ki naj bi šlo na račun tudi slovenskih sporedov. Zato izraža solidarnost Akcijskemu odboru osebja Radia Trst A, ki je opozorilo javnost na te in druge pereče probleme slovenskega radia.

Ssk poudarja, da opravlja manjšinska postaja izredno dragoceno vlogo s pičlimi sredstvi in maloštevilnim osebjem, zato bi bilo vsako varčevanje na njen račun nesprejemljivo. Novo vodstvo RAI tudi ne bi smelo preklicati že dogovorjenih ali sindikalno izbojevanih sklepov glede ohranitve zaposlitvene ravni. Poleg tega od njega naša javnost pričakuje jasne besede glede izpolnitve že 18 let stare zakonske obveze o pričetku slovenskih televizijskih sporedov. Ravno manjšinska komponenta zagotavlja deželnemu sedežu RAI v Trstu pomembno vlogo na vsedržavni ravni in jamči za njegov neokrnjeni obstoj. Zato pa tudi zasluzi vso dolžno skrb vseh pristojnih.

\* \* \*

Prosvetno društvo »Štandrež« prireja v četrtek, 7. oktobra, v župnijski dvorani »Anton Gregorčič« v Štandrežu, redni občni zbor. Začetek ob 20.30.

## O nastopu Slovencev na volitvah



V petek, 1. oktobra, je bila v občinski sejni dvorani v Dolini javna razprava na temo: Nastop Slovencev na jesenskih upravnih volitvah. Sodelovali so (z desne): Stojan Spetič, Martin Breclj, Miloš Budin, Klavdij Palčič in Rudi Pavšič (foto D. Križmančič)

V petek, 8. t.m., bo v SSG  
premiéra Rebulove Operacije Timava

## Žlahtna ljudska igra o dveh svetovih

Slovensko stalno gledališče bo v petek, 8. oktobra, slovesno pričelo svojo novo sezono s krstno izvedbo Operacije Timava pisatelja Alojza Rebule. Gre za veliko delo, v katerem nastopa kar 22 oseb, režiser igre pa je Mario Uršič. »Operacija Timava je značilna po dveh motivih,« nam je dejal. »V okviru in na način žlahtne ljudske igre nam pripoveduje zgodbo, ki se dogaja med dvema svetovoma v medvojnem obdobju, zgodbo nasilne asimilacije, zgodbo tistih mračnih zgodovinskih trenutkov, ki so jih takrat preživljali naši dedje in očetje in katerih sledove nosimo v našem življenju in v našem spominu še danes. Ta raznarodovalni nasilni dogodek pa je ozadje za drugo, ljubezensko zgodbo. Originalnost te igre je tudi v Rebulovem pristopu: v center svoje pripovedi postavlja Amosa Borsija, Italijana, Florentinca, tajnega agenta italijanske obveščevalne policije. Ko slednji vstopi v te kraje, iz neke svoje intelektualne poštenosti in tolerantnosti izrazi željo, da bi se naučil slovenščine. Tako stopi v stik z neko slovensko družino in iz tega vzkljuje ljubezenska zgodba med Natašo in Borsijem, ki pa nosi že sama v sebi tragičen predznak, zaradi katerega ji ni usojen

srečen konec. V teh dveh motivih, v tej zmesi spomina, ljubezenske zgodbe, se ta ljudska igra prepleta in pripoveduje vojno in atmosfero nekega časa.«

Čeprav obravnava zgodovinske dogodke, je Rebulova drama Operacija Timava še kako aktualna tudi danes, saj je istočasno spomin starejših in sporočilo mlajšim. »Poleg tega pa,« je poudaril režiser Uršič, »se nedaleč od naših domov dogajajo tragični dogodki podobnega nacionalnega spopada, nenazadnje pa se tudi v našem prostoru, prostoru vsakodnevna, v katerem živimo, vračajo temni odmevi in nevarni novi zarodki tistega netolerantnega odnosa, ki je odmeval v času, v katerega je igra postavljena. Dogodki, ki jih Rebula opisuje, so zgodovinsko preverjeni, vendar pa me to kot režiserja v izdelovanju te ljudske igre ne zanima. Taki podatki so za zgodovinsko knjigo, na odru pa imam raje misel, ki deluje poetično, dvoumno ali kakorkoli že — skratka človeško. V tem smislu je tudi igra, ki jo mi postavljamo na oder za našo premiero, prečiščena, saj ni vezana na neko retorično ponavljanje zgodovine, ampak na raziskovanje nekih intim.«

(hj)

## »Živeti evangelij v svobodi in solidarnosti«

Svoboda in solidarnost sta zelo zanimivi temi, kot tudi kar nekoliko neprijetni realnosti. Morda so prav zato dali naslov letošnjemu evropskemu simpoziju Sveta evropske škofovske konference, ki je bil v Pragi od 7. do 12. septembra: »Živeti evangelij v svobodi in solidarnosti.« Evangelij sicer živimo v najrazličnejših okoljih, načinih, kot tudi oblikah. Tega ni treba posebej poudarjati. Dejstvo pa je, da je bilo treba »tem zlorabljenim prabesedam zopet vdihniti dušo,« kot je za tisk omenil celovški škof dr. Egon Kapellari. Spet drugi so menili, da so dali premalo poudarka novi evangelizaciji Evrope. Skratka, kot se na podobnih simpozijih in posvetovanjih dogaja, je marsikdo več pričakoval kot je dobil. O tem bo še tekla beseda, kot bomo tudi prav gotovo dobili še kakšen pismeni dokument. Vsekakor je bila Praga vsaj tiste dni prizorišče zanimivih srečanj, kot tudi nevsakdanjih obiskovalcev.

Rad bi se zaustavil ob referatu mlajše poljske sociologinje Jolante Babiuch, ki sicer poučuje na varšavski univerzi in ima za seboj kar nekaj zanimivih sestavkov, ki so v glavnem prevedeni v francoski jezik. Sociologinja je želela po svoje osvetliti evropski postkomunistični čas, zlasti v Vzhodni Evropi, pri čemer je podrobneje proučila dogajanja na Poljskem.

V prvem delu se je zaustavila ob zelo drzni trditvi, da je katoliška duhovščina s cerkveno hierarhijo v komunističnem času igrala podrejeno vlogo. Ni prizanesla niti času stalistične diktature, ko naj bi bila Cerkev »tiha in nedelavna«, potem pa celo sodelovala s komunistično oblastjo. Tik pred evropsko pomladjo pa naj bi cerkveno vodstvo šele začelo navezovati stike z novonastajajočo demokracijo. Šla je celo nekoliko predaleč in si privoščila celo to: »Šibkost in molk klera sta katoliškim razumnikom narekovala molk, ki je usodno vplival na prva poveljna leta, na izolacijo vseh tistih, ki so imeli tudi kaj povedati in bi jih morala cerkvena hierarhija ščititi... Po dvajsetih letih omahovanja pa so se prav ti pridružili demokratični opoziciji, ki je mimo Cerkev poskrbela za preobrazbo sistema... Jasnno je bilo vidno, da je najprej Cerkev skrbela za osebne interese in osebne dobrine. Šele pozneje je spoznavala, da mora sama poiskati pot do podobnih obljub, kot jih je ponujal marksizem...«, je zaključila sociologinja Babiuchova.

Gotovo je, da je s tem povzročila vsaj nekaj reakcije, posebej še pri predstavnikih Cerkev iz Poljske in nekdanje Vzhodne Nemčije. Skušali so vsak na svoj način komentirati, da bi utišali, kot tudi ovrgli določene trditve. Poznanjski nadškof Jerzy Stroba je na kratko komentiral, da je predavanje

prikazano v luči vernika in je po svoji zanimivosti. Je pa tudi poudaril, da je kmalu po dvajsetem letu komunistične vladavine skupina poljskih intelektualcev dvignila glas in tudi povedala svoje, medtem, ko se je Cerkev »postavila po robu« takoj ob nastopu komunizma. Sedanji kölnski kardinal, ki je prišel iz nekdanje vzhodne Nemčije, dr. Joachim Meisner je dopolnil: »Dozdeva se mi, da gospa ni razumela bolečin tolikih naših laikov v Vzhodni Evropi...« Debata je bila zelo zanimiva, morda celo rahlo burna in kardinal Basil Hume, načelnik odbora, je vso stvar želel zasukati na primerno stran. Kljub vsemu se je oglašil tudi nadškof iz Mainz dr. Karel Lehmann in pripomnil, da bi morali to enostransko vizijo uravnovesiti z zanesljivim pričevanjem, kar je vsekakor dolžnost najprej poljskih škofov, kot tudi škofov iz nekdanje Vzhodne Evrope.

V predavanju poljske sociologinje Jolante Babiuchove je tudi zelo neprijetno ugotovitev, da je Cerkev sodelovala s komunistično oblastjo. O tem bi lahko napisali svojstveno poglavje. Dejstvo je: »Del Cerkve je vedno v zgodovini simpatiziral s katerim koli vladajočim režimom. — Ali je to dobro ali ne, nas uči zgodovina. Prav tako je tudi neprijetno, če bi Cerkev v sedanjem postkomunističnem času preveč simpatizirala samo s posameznimi političnimi strankami, kot tudi vidno in odločno vstopala v politiko samo. Naloga Cerkev ni v politiki, pač pa v oznanjevanju božjega nauka. Da je to lahko usodno, so nam pokazale zadnje volitve na Poljskem, ko se Poljaki vedno bolj oddaljujejo od vodstva in smernic Cerkev in prav ta evropska pomlad bo lahko zelo neprijetna za Cerkev na Poljskem, kot tudi za njene vernike. Od tu dalje pa se že piše nova zgodovina krščanstva v Evropi.«

Ambrož Kodelja

\*\*\*

### Skupni projekt Radia Trst A in Radia Slovenija

Radijska izvedba celotne pesnitve Dantejeve Božanske komedije je na sporedu vsak torek s ponovitvijo ob nedeljah od 5. oktobra dalje na Radiu Trst A. Gre za enega najzahtevnejših projektov slovenskega radia sploh, saj pri izvedbi sodelujejo igralci vseh slovenskih gledališč, operni solisti, Orkester RTV Slovenija, Slovenski komorni zbor in otroški zbor iz Ljubljane ter številni umetniški ustvarjalci.

Priprave, študij in posnetki so se začeli že v začetku maja 1993 pod vodstvom režiserja Sergeja Verča v studijih Radia Slovenija.

## Občni zbor tržaških skavtov



V nedeljo, 3. oktobra, so člani Zamejske skavtske organizacije imeli v Marjinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu redni občni zbor. V prvem delu so bila na vrsti poročila načelnikov, tajnika, blagajnika, gospodarja ter predstavnikov posameznih vej, v popoldanskih urah pa so se udeleženci pogovarjali o dosedanem in bodočem delovanju organizacije. Sprejeti so bili tudi sklepi o sodelovanju med posameznimi vejami. Nato so bile na vrsti volitve. Dejanjsko je bilo potrjeno dosedanje vodstvo — načelnica Vera Tuta Ban, načelnik Teo Kralj in tajnik Stojan Pahor. Na sliki: Tržaški skavti na občnem zboru (foto S. Ferrari)

*Našemu narodu je pustil bogato literarno zapuščino*

# Umril je Matej Bor

Pisatelj, dramatika, kritika in prevajalca Vladimira Pavšiča, znanega z umetniškim imenom Matej Bor, ni več. Umril je prejšnji teden v 80. letu starosti. Našemu narodu je pustil veliko literarno dediščino, pero pa je sukal skoraj do poslednjega trenutka. Prav v zadnjih letih je bil tudi znan po tem, da se je skupaj s Šavljem in Tomažičem navdušil za teorijo o venetskem izvoru Slovencev in je to teorijo vneto zagovarjal tako s pisano kot z govorno besedo.



Matej Bor

Matej Bor se je rodil 14. aprila 1913 v Grgarju, kasneje pa se je z družino preselil v Celje, kjer je tudi študiral na gimnaziji. V Ljubljani je leta 1937 diplomiral iz slavistike. V začetku vojne se je umaknil v Ljubljano in se priključil OF, leta 42 pa je odšel v partizane. Bil je tudi umetniški vodja Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju, po vojni Drame SNG, potem pa se je odločil za svobodni pisateljski poklic. V letih med 1959 in 1961 je bil predsednik Društva slovenskih pisateljev. Za svoje delo je trikrat dobil prestižno Prešernovo nagrado, pa tudi več drugih nagrad in priznanj. Imenovan je bil tudi za člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Matej Bor je bil med prvimi v Sloveniji, ki so bili pozorni na ekološka vprašanja in je dal pobudo za nastanek gibanja za varstvo okolja.

Med njegovimi najpomembnejšimi deli naj omenimo partizanske pesmi *Previharimo viharje*, nato lirsko izpoved *Bršljan nad jezom*, drame *Raztrganci*, *Težka ura*, *Kolesa teme*, roman *Daljave*, poleg tega pa je tudi napisal vrsto esejev. Njegova dela so doživela veliko prevodov, največji uspeh pa je imel njegov ciklus *Šel je popotnik skozi atomski vek*.

## KULTURNE NOVICE

### Dr. Jože Velikonja o uspešnih rojakih v ZDA

Kot v mnogih drugih društvih se je redna sezona v ponedeljek, 4. oktobra, pričela tudi v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu. Gost večera je bil dr. Jože Velikonja, Slovenec iz ZDA, ki je v petdesetih letih pred svojim odhodom čez ocean poučeval na slovenskih šolah v Trstu in sestavljal vrsto zemljepisnih učbenikov. Njegov oče je bil pisatelj Narte Velikonja.

Predavatelj v Društvu slovenskih izobražencev je govoril o svoji brošuri z naslovom »Kdo je kdo med slovenskimi potomci v ZDA« (delo je napisano v angleščini). Gre za prvi leksikon, v katerem so navedeni podatki 200. naših najuspešnejših ameriških rojakov, ki so v glavnem zdravniki, inženirji, menedžerji in univerzitetni profesorji. Predavatelj je poudaril, da na te ljudi ne bi smeli pozabiti, saj bi bili lahko za našo matično domovino dragocen vir za vsestranski napredek. Tudi sami so pripravljali priskočiti na pomoč Sloveniji, če bi jih kdo za to prosil. Bistveno je torej, da s temi strokovnjaki čimprej navežemo stike, je v svojem predavanju večkrat poudaril dr. Jože Velikonja.

### Bogato Ognjišče

S številnimi življenjskimi zgodbami na svojih straneh, poročili in komentarji aktualnih dogodkov, verski mislimi, recenzijami knjig, intervjuji, je tudi oktobra izšla najnovejša številka verskega mesečnika *Ognjišče*, ki izhaja v Kopru pod vodstvom glavnega urednika Franceta Boleta. Gost meseca je dr. Ivan Štuhec, duhovnik za študente v mariborski škofiji, ki je letos tudi sodeloval na Opčinah na Dragi mladih (*Ognjišče* objavlja tudi poročilo o tem dogodku). Protagonist rubrike *Naši preizkušani* bratje je Mirko Lebar, invalid brez nog, ki se je kljub temu povzpел na Triglav in Grossglockner. Zelo bogata in zanimiva je tokrat priloga, posvečena 200-letnici najslavnejše pinakoteke — Louvra. V njej izvemmo nekaj podatkov o zgodovini stavbe, nastajanju muzejskih zbirk, oddelkih muzeja ter o najpomembnejših umetninah, ki jih Louvre hrani.

Alojz Rebula

### OPERACIJA TIMAVA

Premiera v petek, 8. oktobra,  
ob 20.30

v Kulturnem domu v Trstu

Režiser Mario Uršič

Igrajo: Vladimir Jurc, Stojan Colja, Valter Dragan, Alojz Milič, Miranda Caharija, Alojz Svete, Lučka Počkaj, Gojmir Lešnjak, Livio Bogatec, Stane Starešinič, Maja Blagovič, Adrijan Rustja, Gasper Tič in Franko Korošec.

## Prejeli smo:

# S seje izvršnega odbora Sveta slovenskih organizacij

Organizacijski problemi, izvajanje začetnih programov, razni stiki in srečanja — to so bila glavna vprašanja dnevnega reda na zadnji seji izvršnega odbora Sveta slovenskih organizacij, ki je bila v Gorici v sredo, 29. septembra. Predsednica Marija Ferletič je najprej obširno poročala o nedavnih srečanjih in stikih, ki jih je imel SSO na raznih ravneh in področjih. Posebna pozornost je veljala potrebnim intervencijam pri deželnih organih za izplačilo deželnih prispevkov 1992-1993. Tiskovna konferenca SSO in SKGZ o zadevi finančnih podpor slovenskim kulturnim ustanovam, ki naj bi to problematiko še podčrtala, je medtem že potekla. Delegacija SSO se je v ponedeljek mudila v Ljubljani, kjer je imela razna delovna srečanja. Predsednica Marija Ferletič in prof. Humbert Mamolo sta se pozanimala za konkretizacijo nekaterih pobud na sedežu slovenske televizije. Daljše srečanje sta imela pri ZKO. Obiskala sta tudi dr. Cudermana, ki sodeluje s pobudami za postavitve nagrobnega spomenika skladatelju Ubaldu Vrabcu. Zvečer pa sta se v Naborjetu udeležila predstavitve knjige »Socialni antropolog o Slovencih« avtorja Roberta G. Minnichia, na kateri sta

sodelovala poleg Slorija in avtorja samega tudi novoustanovljeno društvo *Planika in ženski zbor »Višarski kvintet«*, ki je v soboto, 25.9., imel prav v Naborjetu predstavitev svoje prve glasbene kasete. Pomembno srečanje, katerega so se udeležili, za Republiko Slovenijo, dr. Peter Vencelj in dr. Rudi Merljak, Generalni konzul Šušmelj in novi podkonzul Tomaž Pausič ob prisotnosti župana iz Naborjeta De Marchija in zastopnika Gorske skupnosti iz Trbiža, je nudilo priložnost za nove razgovore o vprašanjih, ki zadevajo tamkajšnjo skupnost.

Odborniki so nadalje kritično razpravljali o stanju nekaterih ustanov in o potrebnem vsklajevanju pobud na vseh ravneh, tudi za vedno boljše izkoriščanje že skromnih državnih sredstev. Beseda je tekla tudi o vlogi same osrednje organizacije SSO in posameznih članic. Kar zadeva posebej organizacijsko področje, je bila v zvezi z zasedanjem deželnega sveta SSO poudarjena potreba zasedanja sveta tudi na pokrajinski ravni, kjer naj bi predstavniki včlanjenih društev podrobno razpravljali o vprašanjih.

Izvršni odbor je nato obširno razpravljalo o načrtu za bližnji simpozij o manjšinski problematiki, tudi na

evropski ravni, ki je predviden ob koncu meseca novembra v Trstu. Na njem naj bi spregovorili tako slovenski manjšinski predstavniki kot tudi predavatelji drugih manjšin v Italiji. Prav tako je namen organizatorjev povabiti predstavnike raznih evropskih manjšin, pa tudi vzbuditi večjo pozornost na pereča vprašanja slovenskih manjšin v Istri in v Avstriji. S tem želi SSO prispevati k vedno bolj globokemu poznavanju omenjene tematike, saj je ta tudi za zamejske Slovence vedno bolj aktualna, še posebej po zadnjem obisku slovenskega predstavništva v Strasbourgu pri glavnih evropskih organizacijah.

\* \* \*

V *Prosvetnem domu na Opčinah* so v sredo, 6. oktobra, predstavili knjigo »Trst - Trieste, dve imeni, ena identiteta«, ki jo je napisal dr. Boris Gombač iz Ljubljane, ravnatelj Slovenskega narodnega muzeja. *Trst dobro pozna, saj je tudi sam po rodu iz teh krajev.*

Dr. Gombač je dan prej (5. oktobra) tudi govoril na otvoritvenem večeru nove sezone Slovenskega kluba v Trstu. Predstavil je knjigo prof. Jožeta Pirjevca z naslovom »Svetega Vida dan« o zgodovini Jugoslavije.

## Sezona se je pričela tudi za društvo Jadro

Slovensko kulturno rekreativno društvo Jadro iz Ronk ima za novo sezono vrsto zanimivih idej. V ponedeljek, 11. t.m., bo na sporedu predavanje Borisa Artača, ki bo govoril o časih po prvi svetovni vojni in o novem oblikovanju avstrijsko-slovenske meje, na katero je imel velik vpliv general Rudolf Maister. Predavanje se bo pričelo ob 20. uri in bo na sedežu društva v Romjanu.

Zelo izvirna je zamisel za prireditve tečaja vedeževanja. Prvo srečanje bo 12. t.m. ob 20.30 na sedežu društva, predvidenih pa je 10 srečanj, ki bodo enkrat tedensko. Za vse informacije lahko telefonirate na številke: 482015 ali 779331 (popoldne) s predklicno številko 0481.

Odbornica društva »Jadro« Lilianna Visintin, avtorica pesniške zbirke »Echat' ombre«, napisane v slovensščini, italijanščini in španščini, pa bo v soboto, 9. oktobra, ob 20.30 sodelovala v Tržiču na pesniškem večeru, ki bo v tamkajšnjem večnamenskem centru v Ul. Crociera 17.

## Pokrajinski odbornik za kulturo R. Lovisoni v Kulturnem domu

V torek, 29.9., je odbornik za kulturo pri goriški pokrajini, Raul Lovisoni obiskal in si ogledal celotni objekt Kulturnega doma v Gorici. Odbornika so ob tej priložnosti sprejeli predsednica doma Nada Sancin, ravnatelj Igor Komel in član Upravnega odbora Mirko Primožič, kateri so podrobneje obrazložili — v plodnem in prijateljskem pogovoru — bogato kulturno in telesnokulturno dejavnost doma, ki se neprekinjeno nadaljuje že dvanajsto leto zapored. Poseben poudarek pa je bil dan obnovitvenim delom Kulturnega doma, saj je kulturni del stavbe zaradi le teh zaprt že približno dve leti. Odbornik Lovisoni je ob zaključku obiska izrazil pohvalo in priznanje Kulturnemu domu za njegovo delovanje in pomembno vlogo, ki jo opravlja v prid celotne goriške skupnosti. Istočasno je zaželel predstavnikom doma, da v čimkrajšem roku izpeljejo načrtovana obnovitvena dela ter, da nato nemudoma ponovno steče celovita vsestranska dejavnost v eni izmed poglavitnih struktur goriškega mesta.

## Počastili g. Jakomina

Škedenjski verniki so v nedeljo, 3. oktobra, počastili domačega slovenskega kaplana g. Dušana Jakomina ob 40-letnici njegovega službovanja v tem kraju, ki je bilo pomembno tako z verskega kot z narodnostnega vidika. Župljani so svojega kaplana presenetili že med mašo in mu povedali, da te pomembne obletnice niso pozabili. Po maši so spregovorili nekateri predstavniki župnijske skupnosti. Alojz Debelis se je g. Jakominu zahvalil za trud in delo, ki ga je opravil v teh štirih desetletjih. Škedenj, je dejal, je bil že ob njegovem prihodu izredno bogato področje s kulturnimi in verskimi tradicijami, g. Jakomin pa ima zaslugo, da je ta zaklad ohranil in ovrednotil.

Verniki so se po maši zadržali s svojim kaplanom v domačem domu Jakoba Ukmarja.

tipo-lito  
graphart

v novih prostorih

34138 trst  
drevored g. d'annunzio 27/e  
tel. 040/772151

## Rožnovenčna procesija v Barkovljah



Čeprav je bilo vreme v nedeljo, 3. oktobra dopoldne, sivo in deževno, je v Barkovljah vseeno stekla tradicionalna in priljubljena pobuda — rožnovenčna procesija, ki so se je tudi letos udeležili številni domačini v dragocenih narodnih nošah. Med mašo v barkovljanski cerkvi je pel zbor pod vodstvom Aleksandre Pertot, procesijo pa je z glasbo spremljala godba na pihala s Proseka. Na čelu sprevoda so domačini nosili Marijin kip, okrašen s cvetjem. Cerkevna slovesnost se je zaključila v domači cerkvi, kamor so se verniki zatekli pred dežjem. Na sliki: Rožnovenčna procesija je bila letos... pod dežniki (foto S. Ferrari)

Odsek za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu prireja v petek, 8. oktobra, v sodelovanju z Zvezo zgodovinskih društev Slovenije, 2. Mednarodno znanstveno srečanje raziskovalcev izseljenstva, ki se bo začelo ob 9. uri v Prosvetnem domu na Opčinah. Tema srečanja bo: »Izseljevanje Slovencev: pomen, vzroki in potek izseljenskih procesov na Slovenskem«, govorili pa bodo strokovnjaki iz Slovenije in Trsta.

### NOVI LIST

Izdajatelj: Zadruga z o.z. »NOVI LIST« - Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, števil. 157.

Uredništvo: Martin Breclj, Bojan Brezigar, Ivo Jevnikar, Helena Jovanovič, Drago Legiša (glavni in odgovorni urednik), Miro Oppelt, Saša Rudolf, Marko Tavčar in Egidij Vršaj.

Fotostavek in tisk: Tiskarna Graphart, Trst, tel. 040/772151.

## Janko Jež

# Še o prostovoljni predaji Trsta Avstriji (2)

(Stališča Attilia Tamara in njegove psevdozgodovinske šole)

Italijanski vladni predsednik in zunanji minister Alcide De Gasperi je prav tedaj srečno izpeljal z avstrijskim zunanjim ministrom Gruberjem mirovni sporazum glede usode Poadižja, to je južnotirolskega ozemlja, ki naj bi ostalo pod Italijo in uživalo znatno politično avtonomijo, in uvidel, da bi zahteva po plebiscitu, na osnovi katerega bi bila Jugoslavija prisiljena začeti razgovor o reviziji meja, bila za Italijo dvorezen nož, kajti bil je prepričan, da bi južnotirolska nemška manjšina na to reagirala in sama takoj zahtevala, naj Avstrija sproži revizijo meja z Italijo. Zato je preprečil, v kolikor se je le dalo, nadaljnje izseljevanje istrskih beguncev, med katerimi niso bili samo Italijani, ampak tudi Hrvati in Slovenci, ki so upali, da si bodo s tem izboljšali življenjsko raven. Po sporazumu med obema vladama je bilo masovno izseljevanje ustavljeno. Na jugoslovanski strani so ga še dalje dovoljevali do leta 1952, v kolikor je šlo za primere prostovoljnega posamičnega ali družinskega izseljevanja, ki pa je bilo točno normirano in kontrolirano.

Da je imel De Gasperi prav, ko se je zbal, da bi revizija meja z Jugoslavijo, izsiljena z masovnim izseljevanjem Istranov v Italijo, povzročila, da bi

se tudi Avstrija odpovedala sporazumu De Gasperi-Gruber in zahtevala plebiscit, ki naj bi južnotirolecem dal možnost vrnitve pod avstrijsko suverenost, smo samo lahko ugotovili ob priložnosti zadnje televizijske oddaje Milano-Trieste, s katero so tržaški fašisti in nacionalisti dajali duška svojemu protiosimskemu razpoloženju. Ko je prerekanje med navzočimi doseglo višek, se je oglasil zastopnik južnotirolske nemške ljudske stranke in sporočil, da bodo tudi južni Tiroinci zahtevali revizijo meja med Avstrijo in Italijo.

Da je bil Attilio Tamaro v duhu pričujoč vsa leta napetosti med obema sosednjima državama, je samo po sebi razumljivo. On je bil vse svoje življenje nosilec sistematičnega sovraštva do Slovencev oziroma Jugoslovanov.

Rojen je bil leta 1884 v Piranu kakor Diego De Castro. Osnovno in srednjo šolo je dovršil v rojstnem kraju. Iz filozofije je diplomiral v Florenci. Še pred prvo svetovno vojno se je zaposlil kot knjižničar v Puli. Marljivo in sistematično se je ukvarjal z zgodovinpisjem, posebno domačim, to je s svojevrstnim dokazovanjem italijanstva v naših krajih. Že kot uveljavljen publicist in zgodovinar je pri-

šel v uredništvo tržaškega dnevnika Il Piccolo. Po koncu prve svetovne vojne je bil zaradi izrednih patriotskih zaslug sprejet v diplomatsko službo. Bil je najprej generalni konzul v Hamburgu, nato pa poslanik na Finskem in v Švici. Po kapitulaciji Italije je bil upokojen. Postavili so ga kot fašističnega kolaboracionista pred posebno epuracijsko komisijo, vendar je bil zaradi svojega izkazovanja patriotizma oproščen, baje s pohvalo. Umril je leta 1956 v Rimu v popolni osamelosti in zgovorni pozabi italijanske javnosti. Le v Trstu je ohranil še do danes vrsto preveč hvaležnih oboževalcev med nacionalističnimi in novofašističnimi krogi.

Po svoji zgodovini Trsta ga je začel Tamaro limitirati, ko je skušal dokazati, da zgodovinska predaja Trsta Avstriji iz leta 1382 ni bila prostovoljna, ampak izsiljena in zato neobstoja. Zgodovino Trsta je doživljal s svojega ozkosrčnega patriotskega in nacionalističnega vidika, ki ni bil v skladu z dejanskim demokratičnim, socialnim, gospodarskim in pluralističnim razvojem ne samo v Trstu, ampak v vsej Srednji Evropi. Leta 1945 je njegova vera v rimstvo in italijanstvo Trsta doživela popoln polom. Njegove patriotske sanje so se razblinile. Njegova vera v zgodovino, kakor jo je on pojmoval, ga je razočarala. Ko se je tržaško vprašanje spet pojavilo v vsej svoji zahtevnosti, je zaman skušal omiliti tudi svojo odgovornost za nepredviden zaplet in razplet izzvine vojne, posledice katere je zaman skušal zabrisati.

(konec)